

Vesna Buljubašić-Kuzmanović

KOOPERATIVNO UČENJE KAO INDIKATOR KVALITETE ODGOJA I OBRAZOVANJA

Sažetak: Kvalitetna škola smanjuje važnost samostalnoga rada i konkurencije, a težište prenosi na timski rad i suradnju. Kooperativno učenje, timski rad i suradnja idu u red najvažnijih djelatnosti koje će se tražiti u budućnosti i biti presudne za uspjeh u 21. stoljeću. (Greene, 1996) Polazeći od tih pretpostavki, cilj je ovog rada ispitati može li kooperativno učenje pozitivno utjecati na odnose i procese unutar grupe, razredne zajednice učenika šestih (N = 69) i osmih (N = 78) razreda jedne osječke osnovne škole i potvrditi se kao značajan indikator kvalitetne nastave.

Rezultat istraživanja pokazali su da se kooperativno učenje kao indikator kvalitete odgoja i obrazovanja očituje u školskoj klimi i ozračju, međusobnoj interakciji i komunikaciji te učinkovitijem odnosu učenika prema sebi, drugima i zajednici. Indikatori kvalitete odgojno-obrazovnog procesa najviše su grupirani oko međuljudskih odnosa, spremnosti na pomaganje i suradnju, prijateljskih druženja i vršnjačke prihvaćenosti te vlastitog doprinosa učenju. Učeničke prosudbe ističu zanimljivost i korisnost kooperativnog učenja te njegov doprinos opuštenosti i prevladavanju straha od negativne evaluacije i školskog neuspjeha.

Ključne riječi: kooperativno učenje, indikator kvalitete odgoja i obrazovanja, učenici, nastava.

UVOD

Školski timovi za kvalitetu odgoja i obrazovanja često u svojim sredinama otvaraju rasprave o pojedinim aspektima školske klime i ozračja, razvijenosti međusobnih odnosa, ponašanju i disciplini učenika, osjećaju jednakosti i pravednosti, radnoj etici, suradnji s roditeljima te drugim važnim pitanjima vezanim za školu, odnosno indikatore kvalitetnog razvoja. Naime, potrebno je neprekidno tragati za strategijama koje promiču kvalitetu, koje će unaprijediti interakcijsko-komunikacijski obrazac škole i odgojno-obrazovni proces.

Indikatori kvalitete grupirani oko međuljudskih odnosa najviše se vežu za kooperativno učenje u nastavi koje promiče afirmaciju, komunikaciju i kooperaciju ili suradnju te uzajamnu spremnost pomaganja. Kooperativno ili suradničko učenje javlja se kad učenici rade zajedno, u parovima ili malim grupama na nekom zajedničkom problemu, istražuju zajedničku temu ili se nadograđuju na uzajamne spoznaje kako bi stvorili nove ideje, nove ili jedinstvene kombinacije. (Steele, Meredith i Temple, 1998)

Živjeti s drugima, u zajednici, tako da jedni druge ne ugrožavamo, nego podržavamo, tako da ne odustajući od sebe radimo na zajedničkoj dobrobiti, nije jednostavno. Duhovni, emocionalni i moralni zahtjevi očito su postali toliko

veliki da pojedinac sve teže pronalazi za sebe željenu, a za društvo prihvatljivu poziciju. Proces traženja odgovarajuće socijalne, a onda i životne pozicije, otpočinje rađanjem, razvija se odrastanjem i traje tijekom cijeloga života. Uspješnosti toga procesa (integracije u društvo, socijalizacije) umnogome doprinose rana iskustva i slika o sebi i svojem okruženju stečena u djetinjstvu. (Janković, Blažeka i Rambousek, 2000) Mnogi mladi ljudi još od vrtića imaju manje ili veće probleme uklapanja u određenu sredinu, a poneki kroz cijeli život "vuku" osjećaje manje vrijednosti, beskorisnosti i odbačenosti. Istraživanja su pokazala da 6-11% djece u osnovnim školama nema prijatelja. (Zarevski, 1995) Jednako toliko ih je, prema stranim istraživanjima, izloženo zlostavljanju, što ukupno gledajući upozorava da mikropedagoška struktura škole treba veću pozornost posvetiti uzajamnim odnosima (Previšić, Bratanić, 1996) i ispitivanju i razvijanju interakcijskih procesa (Jurić (1979), o čemu svjedoče i istraživanja o rasprostranjenosti nasilja u našim školama (11-35% učenika, zavisno od škole i metodologije istraživanja). Ispitivanje i razvijanje interakcijskih procesa zanimljivo je svakom društvu koje brine o kvaliteti socijalizacije mladih i njihovom osobnom i društvenom razvoju.

Na važnost interakcije, komunikacije i suradnje u odgojno-obrazovnom procesu ukazali su mnogi pedagozi (Previšić, 1996; Bognar i Matijević, 2002) i drugi autori (Janković 1993; Čudina-Obradović i Težak, 1995; Miljević-Ridički i sur. 1999). Nažalost, unatoč mnogobrojnim aktivnostima i nalazima, malo je pravih i sustavnih istraživanja kooperativnog učenja kao indikatora kvalitete odgoja i obrazovanja. Nastavnici i škole prihvatili su strategije kooperativnog učenja uglavnom da bi "razbili" frontalnu nastavu, a njegova ostvarenja na području razvoja poželjnih međusobnih odnosa, vrjednovana su tek kao uzgredni bonus. Ovaj rad pokušava pokazati kako je jednako važno učiti surađivati i razvijati poželjne, prosocijalne i konstruktivne odnose, isto kao što je važno učiti čitati i pisati ili računati. S toga gledišta govorimo o interakcijsko-komunikacijskom vidu odgoja i njegovim učincima na cjelovit razvoj ličnosti, odnosno humanističkoj paradigmi razvoja.

KOOPERACIJA I KVALITETA ODNOSA

Kao što je poznato, dijete svoje potrebe ne zadovoljava samo kroz susretanje samo sa sobom, nego i sa svojom socijalnom okolinom. U tom smislu kooperativnost znači suradnju i prilagođavanje. To, dakle, znači odnos u kojemu svi sudionici zadovoljavaju svoje potrebe, ali se i prilagođavaju jedni drugima. Stoga je nužno razviti socijalne vještine kao što su: komunikativnost, recipročnost, empatija, suradnja i prilagođavanje, navode Thomas i Nisbet. (1991, 1970; prema Bašić i sur. 1994) Istraživanja su pokazala da se svladavanjem navedenih vještina i sudjelovanjem u kooperativnim skupinama postiže: jačanje individualne motiviranosti i ustrajnosti, javlja se odgovornost

prema drugima, poboljšava se komunikacija u grupi, razvijaju se prijateljski osjećaji prema članovima grupe, grupna produktivnost i djelotvornost se povećavaju, socioemocionalni problemi članova grupe rješavaju se bolje i na kvalitetniji način, ističe Hare. (1976, prema Bašić i sur.1994)

Kooperacija kao indikator kvalitete zahtjeva određeno odustajanje od vlastitoga prvenstva i zato ju nije lako postići. Prvi je preduvjet suradnje pristajanje na suradnju svakoga pojedinca. Drugi je preduvjet kvalitetna komunikacija i sposobnost usklađivanja s drugima. Najveća se suradnja postiže ako među članovima skupine postoji pozitivna međuovisnost. Stoga je za potrebe ovog istraživanja kao indikator kvalitete odgoja i obrazovanja istaknuta kooperacija, ostvarena radom u malim suradničkim skupinama na satu razredne zajednice učenika šestog i osmog razreda osnovne škole. U tu svrhu kreirane su kooperativne igre vezane za razvoj suradnje, zajedništva i pozitivne međuovisnosti. U kooperativnim igrama nema gubljenja ili ispadanja iz igre tako da, za razliku od natjecateljskih igara, nema pobijedenih, niti gubitnika. Kao sastavni dio surađivanja može se naći mnogo primjera učenja primanja i davanja, što jača zajedništvo. Isto tako, sve drame su savršeno kooperativne. Povećavaju sposobnost učenika u zauzimanju drukčijih gledišta i razvijaju sposobnosti rješavanja problema. Za dramatizaciju, koju smo također implementirali u izabrane suradničke aktivnosti, bilo je važno dobro se pripremiti. Glede toga je svaki učenik dobio radni listić s poslovima/zadacima koje unutar skupine treba obaviti, a oni su sljedeći:

- postavljanje scene (jasno definirati situaciju i likove, ali tako da ostane mjesta za individualne interpretacije, zaplete i rasplete);
- dijeljenje uloga (učenici se dogovore o ulogama, tko će što igrati);
- priprema (svaki se glumac priprema za svoju ulogu, uživljava se u nju te zajedno s ostalima dogovara i uvježbava definiranu situaciju);
- igranje predstave (uvod, zaplet i rasplet);
- rasprava (djeca izražavaju svoje osjećaje, procjenjuju što se dogodilo, što su osjetili, njihova razina zadovoljstva završetkom i dr.).

Kooperativne igre primijenjene u ovom istraživanju prikupljene su i preuzete iz različitih priručnika za nastavnike i učenike (Bratanić, 1991; Uzelac, Bognar i Bagić, 1994; Čudina-Obradović i Težak, 1995; Peko, 2000; Buljubašić-Kuzmanović, 2002). Temelje se na pozitivnoj međuovisnosti (prijateljska interakcija, međuljudska i malogrupna umijeća) i razvoju socijalnih vještina i socijalne kompetencije (suradnje, komunikacije, tolerancije, uvažavanja drugih) te usvajanju i njegovanju temeljnih humanih vrijednosti (ljubav, prijateljstvo, odanost, suosjećanje, solidarnost, pravednost, istinoljubivost, nenasilje).

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Problem, cilj i zadatci istraživanja

Kooperativno učenje, timski rad i suradnja idu u red najvažnijih djelatnosti koje će se tražiti u budućnosti i biti presudne za uspjeh u 21. stoljeću. (Greene, 1996) Polazeći od tih pretpostavki, cilj je ovog rada ispitati može li kooperativno učenje pozitivno utjecati na odnose i procese unutar grupe, razredne zajednice učenika šestih i osmih razreda jedne osječke osnovne škole i potvrditi se kao značajan indikator kvalitetne nastave.

Uzorak, instrumenti i postupak

Uzorak istraživanja čini 147 učenika, tri šesta (N=69) i tri osma (N=78) razredna odjela jedne osječke osnovne škole, što predstavlja 25% od ukupnoga broja. Instrumenti koji su se koristili u ovom istraživanju odnose se na dva upitnika. Prvi mjeri kvalitetu suradnje, pomaganja i zajedništva na individualnoj razini, a drugi je namijenjen procjeni odnosa i procesa unutar grupe. Sam postupak provedbe istraživanja usko je vezan za pedagošku radionicu, kao specifičan oblik grupne interakcije i kružne komunikacije. Kooperativnim igrama se poticalo aktivno i iskustveno učenje, odnosno procesi koji integriraju sve psihofizičke funkcije djeteta: tjelesno izražavanje (pokret), osjetilnost (dodir, sluh, vid), emocije i sjećanja, volju, imaginaciju, spoznaju (intelekt, intuiciju). Ono podjednako djeluje na sve te funkcije i ne daje prednost nijednoj zasebno. (Uzelac i sur. 1997) Istraživanje je provedeno kroz četiri susreta tijekom dvomjesečnog razdoblja, u sklopu sata razredne zajednice. Voditelji radionica bili su razrednici. Kako se u ovom istraživanju radilo o implementaciji odgojno-obrazovnog programa "Suradujmo" u školski kurikulum, važno je bilo: definirati, opisati i izmjeriti početno stanje, prije provedbe programa; definirati stanje koje se želi postići provedbom programa i provesti program te mjeriti proces prijelaza početnoga stanja prema željenomu. Tijekom same provedbe programa vršena je kontinuirana evaluacija grupnih susreta, a na kraju provedbe i završna, koju smo prikazali integrirano, za svih 147 učenika.

REZULTATI I RASPRAVA

Prosječna ocjena (X) spremnosti pomaganja učenika 6. i 8. razreda	Šesti razred, N = 69				Osmi razred, N = 78			
	1. mjerenje		2. mjerenje		1. mjerenje		2. mjerenje	
	f	%	f	%	f	%	f	%
1.5 < X <= 2	6	8.69	-		-	-	-	-
2 < X <= 2.5	-		3	4.34	-	-	-	-
2.5 < X <= 3	6	8.69	3	4.34	3	3.84	-	-
3 < X <= 3.5	6	8.69	6	8.69	6	7.69	3	3.84

3.5 < X <= 4	33	47.82	9	13.04	30	38.46	27	34.61
4 < X <= 4.5	18	26.82	39	56.52	33	42.30	39	50.00
4.5 < X <= 5	-	-	9	13.04	6	7.69	9	11.53

Tablica 1. Prosječne ocjene na ljestvici spremnosti pomaganja prije i nakon implementacije odgojno-obrazovnoga programa "Suradujmo"

Spremnost pomaganja drugima, kako se vidi iz tablice 1., bilježi bolje efekte u sva tri šesta i sva tri osma razreda nakon implementacije odgojno-obrazovnoga programa "Suradujmo" (2.mjerenje) i kooperativnog učenja suradnje, zajedništva i pozitivne međuovisnosti. Ocjenu 1 - uopće ne pomaže i sve mu je teško, u prvom i drugom mjerenju nije dobio niti jedan učenik osmih razreda, ali zato su tu ocjenu u prvom mjerenju dobila čak šestorica učenika 6. razreda. Ocjenu 2 - uglavnom ne pomaže, u prvom mjerenju nije dobio niti jedan učenik, a u drugom tri učenika šestog razreda, što govori da trojica od navedenih šest još ne surađuje na potrebnoj razini. Analizirajući daljnje pokazatelje razvidno je da ocjena 3 - pomaže ako mu netko naredi, u drugom mjerenju bilježi značajan pad, ali i dalje gotovo šest učenika u svakom razredu valja poticati na suradnju i pomaganje. Ostali učenici uglavnom pomažu drugima, a 9 je onih, u oba razreda, koji su uvijek spremni pomoći. Koliko je uočena razlika između 1. i 2. mjerenja statistički značajna, prikazano je u tablici 2.

ŠESTI RAZRED	N	AS	Min.	Max.	SD	T	p
Spremnost pomaganja, 1.mjerenje	69	3.627	1.782	4.347	.720	1	.0006
Spremnost pomaganja, 2.mjerenje		3.952	2.347	4.695	.615		
OSMI RAZRED							
Spremnost pomaganja, 1.mjerenje	78	3.967	2.576	4.653	.438	28.5	.0003
Spremnost pomaganja, 2.mjerenje		4.171	3.461	4.769	.309		

Tablica 2. Značajnost razlike u prosječnim rezultatima postignutim na Ljestvici spremnosti pomaganja, između prvoga i drugoga mjerenja primjenom Wilcoxonovoga testa

Kod testiranja statističke značajnosti razlike između prvoga i drugoga mjerenja uz $p < 0.05$, s 95% vjerojatnosti, proizlazi da su uočene razlike između prvog i drugog mjerenja spremnosti pomaganja statistički značajne. Dakle, kooperativno učenje u nastavi imalo je pozitivan utjecaj na percepciju pojedinca od socijalnog miljea i njegovih suradničkih kvaliteta, odnosno spremnosti pomaganja. Do sličnih rezultata došli smo i kod heteropercepcije, samoprocjene kvalitete prijateljskog prihvaćanja i pozitivne međuovisnosti (Djeca u razredu vole se družiti sa mnom. Djeca u razredu prihvaćaju moje ideje). Procjena prihvaćenosti i pozitivne međuovisnost u prvom se mjerenju kretala od prosječne ocjene AS = 3.48 do AS = 4.00, a u drugom od AS = 4.00 do AS = 4.11. Međutim, uočene razlike se nisu pokazale statistički značajne u 8. razredima, što se može protumačiti činjenicom da se upravo ti učenici nalaze u

fazi rane adolescencije i manje su okrenuti heteropercepciji, a više autopercpciji (tablica 3).

ŠESTI RAZRED		N	AS1	AS2	SD1	SD2	T	p
Djeca u razredu vole se družiti sa mnom	69	3.74	4.00	1.01	1.00	4.5	.0587	
Djeca u razredu prihvaćaju moje ideje		3.48	3.74	0.89	0.91	4.5	.0587	
OSMI RAZRED		N	AS1	AS2	SD1	SD2	T	p
Djeca u razredu vole se družiti sa mnom	78	4.00	4.11	0.63	0.52	8	.3105	
Djeca u razredu prihvaćaju moje ideje		3.73	4.00	0.92	0.69	7	.1234	

Tablica 3. Značajnost razlike u prosječnim rezultatima postignutim na ljestvici heteropercepcije(percepcija pomaganja i zajedništva) između prvoga i drugoga mjerenja

Nadalje, u tablici 4, slijedi prikaz učinaka kooperativnog učenja na odnose i procese unutar razrednih zajednica učenika 6. i 8. razreda, odnosno na suradničku klimu, zanimljivost i korisnost učenja te percepciju vlastitog doprinosa radu, opuštenosti i zaštićenosti.

Tvrdnja / Susret	Kooperativno učenje – prosječne ocjene susreta				
	AS1	AS2	AS3	AS4	Rang
U grupi se osjećam prihvaćeno	4.727	4.766	4.787	4.848	1
Imam podršku i razumijevanje	4.700	4.757	4.800	4.806	5
Opušten/na sam	4.060	4.060	4.156	4.363	7
Doprimosim radu	4.593	4.677	4.696	4.838	3
Učenje je zanimljivo	4.533	4.593	4.656	4.848	1
Učenje je korisno	4.645	4.774	4.781	4.838	3.
Nemam straha od neuspjeha	4.645	4.666	4.774	4.774	6

Tablica 4. Učinci kooperativnog učenja na odnose i procese unutar grupe/razreda, N=147

Gledajući sveukupno učinci kooperativnog učenja na odnose i procese unutar razredne zajednice učenika 6. i 8. razreda iz susreta u susret bili su kvalitetnije procjenjivani. Najveću prosječnu ocjenu dobili su indikatori vezani za prihvaćenost te vlastiti doprinos radu. Naglašena je zanimljivost i korisnost učenja suradnje, pomaganja i zajedništva te istaknut i osjećaj zaštićenosti od negativne evaluacije i/ili loših ocjena.

ZAKLJUČAK

Škole i nastavnici prihvatili su modele kooperativnoga učenja da bi poboljšali učenje i razbili frontalni oblik rada. Međutim, rijetko se primjenjivao primarno, da bi unaprijedio školsku klimu i ozračje te interakcijsko-komunikacijski obrazac škole. Ovaj rad se bavio upravo tim učincima kooperativnoga učenja želeći dati izravnu pouku praksi o kooperativnom učenju kao indikatoru kvalitete odgoja i obrazovanju.

Rezultati istraživanja pokazali su da se kooperativno učenje kao indikator kvalitete odgoja i obrazovanja očituje u školskoj klimi i ozračju, međusobnoj interakciji i komunikaciji te učinkovitijem odnosu učenika prema sebi, drugima i zajednici. Indikatori kvalitete odgojno-obrazovnog procesa najviše su grupirani oko međuljudskih odnosa, spremnosti na pomaganje i suradnju, prijateljskih druženja i vršnjačke prihvaćenosti te vlastitoga doprinosa učenju i radu. Učeničke prosudbe unutar skupina snažno ističu zanimljivost i korisnost kooperativnog učenja te njegov doprinos opuštenosti i prevladavanju straha od negativne evaluacije i školskog neuspjeha.

LITERATURA

- Bašić, J., Hudina, B., Koller - Trbović, N., Žižak, A. (1994), Integralna metoda. Zagreb: Alinea.
- Bognar, L., Matijević, M. (2002), Didaktika. Zagreb: Školska knjiga.
- Bratanić, M. (1991), Mikropedagogija: interakcijsko - komunikacijski aspekt odgoja. Zagreb: Školska knjiga.
- Bratanić, M. (1996), Paradoks odgoja: studije i eseji. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Buljubašić-Kuzmanović, V. (2002), Kooperativno učenje kao faktor socijalizacije. Magistarski rad. Zagreb: Filozofski fakultet.
- Čudina-Obradović, M., Težak, D. (1995), Mirotvorni razred. Zagreb: Znamen.
- Greene, B. (1996), Nove paradigme za stvaranje kvalitetnih škola. Zagreb: Alinea
- Janković, J. (1993), Sukob ili suradnja. Zagreb: Alinea.
- Janković, J., Blažeka, S., Rambousek, M. (2000), Intervencije u socijalizacijski proces djece s posebnim potrebama. U: Bašić, J., Janković, J. (ur.), Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladih. Zagreb: Kratis, 275.-291.
- Jurić, V. (1979), Metoda razgovora u nastavi. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
- Miljević-Riđički, R., Maleš, D., Rijavec, M. (1999), Odgoj za razvoj. Zagreb: Alinea.
- Peko, A. (2000), Pristupi koji potiču autonomiju učenika. U: Babić, N., Irović, S. (ur.), Interakcija odrasli - dijete i autonomija djeteta. Osijek: Visoka učiteljska škola, 143.-150.
- Previšić, V. (1996), Suvremena škola: odgojno-socijalna zajednica. U: Vrgoč, H. (ur), Pedagogija i hrvatsko školstvo. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, 303.-306.

Steele, J.L., Meredith, K.S., Temple, C., (1988), Suradničko učenje: Vodič kroz projekt. Zagreb: Institut otvoreno društvo.

Uzelac, M., Bognar, L., Bagić, A. (1997), Budimo prijatelji. Zagreb: Mali korak.

Zarevski P. (1995), Psihologija pamćenja i učenja. Jastrebarsko: Naklada Slap.

COOPERATIVE LEARNING AS AN INDICATOR OF EDUCATIONAL QUALITY

Abstract: In a quality school the importance of individual work and competition is reduced while greater emphasis is placed on team work and cooperation. Cooperative learning, team work and cooperation are considered to be the most important principles, crucial for the success in the 21st century (Greene, 1996). Based on these assumptions, the aim of the paper is to examine whether cooperative learning can be confirmed as a significant indicator of a good quality teaching and whether it may positively influence the relationships and processes within a group, in particular among six graders (N = 69) and eight graders (N = 78) in one primary school in Osijek.

The results of the research showed that cooperative learning, as an indicator of educational quality, is evident in the school environment, interaction and communication as well as in the students' more efficient relationship towards themselves, the others and the community in general. When it comes to the educational process, the indicators of quality mostly relate to the relationships, readiness to help and cooperate, socializing and peer acceptance as well as one's own responsibility for learning. According to the students' responses, cooperative learning is perceived as interesting and useful leading to a relaxed atmosphere whereby the students may overcome their fears of negative evaluation and school failure.

Key words: cooperative learning, indicator of educational quality, students, teaching.

Author: dr. sc. Vesna Buljubašić Kuzmanović, Filozofski fakultet, Osijek

Review: *Život i škola*, br. 21 (1/2009.), god. 57., str. od 50. do 57.

Title: Suvremeni pristupi nastavi prirode i društva

Categorisation: prethodno priopćenje

Received on: 4. ožujka 2009.

UDC: 371.311.4

371.2

Number of sign (with spaces) and pages: 19.616 (: 1800) = 10,897 (: 16) = 0,681